

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Siyer Yayınları: 231

Siyer Akademi: 1

Siyer: 1

Eser Adı

Vefâ'ül-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafâ

Çeviriye Esas Neşir

Tahkik: Dr. Kâsım es-Sâmerrâî, Cidde, Müessesetü'l-Furkân
li't-Türâsi'l-İslâmî, 1. Baskı, 5 Cilt, 1422/2001

Yazar

Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdillâh
el-Hasanî es-Semhûdî eş-Şâfiî (öl. 911/1506)

Çeviri ve Notlandırma

Doç. Dr. İbrahim Barca

Editör

Muhammed Ali Alioğlu

İç Tasarım

Mevlüt Sami Ertem

Kapak

Muhammed Onur Özçelikçi

Son Okuma

Esra Nur Oylum, Merve Biliş

Baskı & Cilt

Gül Mat Matbaacılık Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Tel: 0212 577 79 77 Sertifika No: 34712

1. Baskı: Kasım 2021

ISBN: 978-625-8015-24-9 (Tk)

978-625-8015-25-6 (1.c)

Bağlar Mah. 24. Sok. No: 10/A Güneşli Bağcılar/İstanbul

Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 **Wp Hattı:** (0546) 544 76 96

Sertifika No : 22574 www.siyerkitap.com | satis@siyeryayinlari.com

وَفَاءُ الْوَفَاءِ
بِأَخْبَارِ دَارِ الْمُصْطَفَى ﷺ

VEFÂÜ'L-VEFÂ
bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafâ (sas)

1

Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdillâh el-Hasenî

ES-SEMHÛDÎ

(öl. 911/1506)

Çeviri ve Notlandırma

İbrahim Barca

Doç. Dr. İbrahim BARCA

01. 09. 1977 yılında Diyarbakır'da doğmuş olan İbrahim BARCA, ilkokulu Diyarbakır'da, ortaöğretimi Malatya'da bitirip 2007 yılında Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olmuştur. Şırnak, Gaziantep Nizip ve Şanlıurfa gibi çeşitli illerde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde sosyal bilgiler öğretmeni olarak çalışmıştır. 2012 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans mezunu olmuştur. 2016 yılında aynı enstitüde doktora mezunu olmuştur. 2013-2018 yılları arasında Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü'nde Öğretim Görevlisi ve Yrd. Doç. Dr. olarak çalışmış olan İbrahim Barca, 2018 yılı itibari ile Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesine Dr. Öğr. Üyesi olarak atanmıştır. 2020 yılında doçent unvanını alan İbrahim Barca halen Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Eserleri

1. Ey Oğul (Tercüme)
2. Bilge Yöneticinin El Kitabı (Tercüme ve İnceleme)
3. es-Semhûdî ve Medine Tarihi
4. Adil Siyaset ve İnsan Hakları

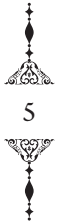
İÇİNDEKİLER

Takdim	9
Mütercimın Ön Sözü.....	11
es-Semhûdî'nin Hayatı, Eserleri, Hoca ve Talebeleri	19

I. CİLT

Mukaddime.....	31
1. Bab: Medine'nin İsimleri.....	41
2. Bab: Medine'nin Faziletleri ve Tarihi	65
1. Fasıl: Medine'nin Üstünlüğü	65
2. Fasıl: Medine'de Yaşamının Teşvik Edilmesi	78
3. Fasıl: Medine'ye ve Medine Ehline Hurmet Etmek.....	85
4. Fasıl: Medine'ye ve Medine Ehline Yapılmış Dualar	91
5. Fasıl: Medine'nin Muhafaza Edilmesi.....	101
6. Fasıl: Medine'nin Toprak ve Hurmaları.....	107
7. Fasıl: Medine'nin Hususiyetleri.....	114
8. Fasıl: Medine Haremi.....	132
9. Fasıl: Harem Bölgesi Sınırları	135
10. Fasıl: Harem Bölgesine Dair Hadisler	140
11. Fasıl: Hadislerin Açıklamaları	143
12. Fasıl: Harem Sınırlarının Hikmetleri.....	149
13. Fasıl: Harem Bölgesi Özel Hükümleri.....	150
14. Fasıl: Medine'nin Tarihi	164
15. Fasıl: Harre Vakası ve Medine'nin Terk Edilmesi.....	168
16. Fasıl: Medine Yangını	185

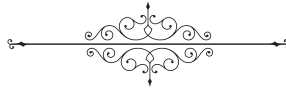

3. Bab: Medine'nin Sakinleri ve Hicret	201
1. Fasil: Medine'nin Eski Sakinleri ve Hicret	201
2. Fasil: Ensarin Medine'ye Gelişleri	211
3. Fasil: Ensarin Soyağaçları	218
4. Fasil: Ensarin Medine'ye İlk Yerleşmeleri	222
5. Fasil: Ensarin İlk Evleri ve Köşkleri	233
7. Fasil: Küçük Akabe Biati	260
8. Fasil: İkinci Akabe Biati	268
9. Fasil: Hz. Peygamber'in Medine'ye Hicreti	274
10. Fasil: Medine'ye Geliş ve Kubâ Mescidi'nin İnşası	282
11. Fasil: Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Evi	292
12. Fasil: Hicretten Sonraki Yıllar	307

II. CİLT

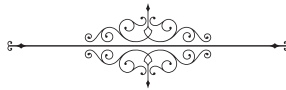
4. Bab: Medine'deki Yapılar	357
1. Fasil: Mescid-i Nebvî	357
2. Fasil: Mescid-i Nebvî'nin Sınırları	373
3. Fasil: Musallâ ve Kible Değişikliği	390
4. Fasil: Minber	412
5. Fasil: Mescid-i Nebvî'nin Faziletleri	435
6. Fasil: Minber ve Ravza'nın Faziletleri	447
7. Fasil: Mescid-i Nebvî'nin Sütunları	460

KISALTMALAR

(as)	: Aleyhi's-Selâm
b.	: İbn, bin/oğul
bint:	: Kız
bkz.	: Bakınız
trc.	: Tercüme eden
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
md.	: Madde
nr.	: Numarası
(ra)	: Radiyallâhu anhu
(r. anhâ)	: Radiyallâhu anhâ
(r. anhumâ)	: Radiyallâhu anhumâ
(rh)	: Rahimehullâh
S.	: Sayı
(sas)	: Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
thk.	: Tahkîk eden
trz.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak
yy.	: Yüzyıl
öl.	: Ölüm

TAKDİM

İlim müktesebatımızda şehir tarihçiliği önemli bir yer tutar. Bugün kütüphanelerimizde onlarca şehir hakkında yazılmış kitaplarımız mevcuttur. Bu kitaplar, başta o şehrin tarihi, mimarisi, sanatı, kültürü ve sosyal yapısı olmak üzere birçok alanı ile alakalı mühim bilgileri bizlere takdim ederler. Biz bu kitaplar üzerinden o şehir ile alakalı bilgileri alır ve çokça istifade ederiz.

Eğer anlatılan şehir Medine, o şehri anlatan da bir peygamber âşığı ise istifade çok daha farklı bir boyuta taşınır. İşte *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ* kitabı böyle bir kitaptır. Kitabın müellifi olan Semhûdî (öl. 911/1506), 844/1440 yılında Yukarı Mısır'da Nil'in batısında yer alan Semhûd şehrinde doğdu. Kendisi Mısır'da doğsa da soyu Ehl-i Beyt'e dayanmaktadır. Hz. Hasan'a (ra) ulaşan soy silsilesinden dolayı şerif ve seyyid olarak nitelenir.

Semhûdî yıllarca hac hasretini yüreğinde taşır. Mısır'dan o günkü şartlarda hacca gitmek için epey yollar arar. Ancak 26 yaşlarına gelince bu hayalini gerçekleştirmek için imkân bulur. Fakat yolculuğu çok uzun ve meşakkatli geçtiği için hac mevsimine yetişemez ve o yıl Mekke'de kalmaya karar verir. 873'te (1468-69) Medine'ye giderek önce Mescid-i Nebevî'nin yanında bir hücrede, ardından kiraladığı Bâbürrahme'nin yakınındaki Filistinli sahâbî Temîm ed-Dârî'den intikal ettiği söylenen bir evde kaldı. Bir taraftan tedrisatına devam ederken bir taraftan da Medine ve Mescid-i Nebevî hakkındaki ulaşabildiği her türlü bilgiyi kayıt altına almaya başlar. Aralıksız 13 yıl boyunca bu çalışmalarına devam eder. Epey bir bilgiye ulaşır ve bunların hepsini yazar. Ancak 886'daki (5 Kasım 1481) Mescid-i Nebevî yangınında birçok kitabı gibi o yazdıkları da yanıp gider.

İmam Semhûdî böyle ağır bir imtihanı yaşamasına rağmen bu yoldaki gayretini devam ettirir. Yeniden o bilgileri toparlamaya çalışır ve yoğun bir çalışmanın sonunda Medine Tarihi'ne dair muhteşem eseri *Vefâü'l-vefâ*'yı yazmaya muvaffak olur. Bir mukaddime ve sekiz bölümden oluşan bu kıymetli eserine, Medine ile alakalı ulaşabildiği tüm bilgileri alır ve bizlere aktarır.

Biz bu kıymetli eserin içerisinde Medine'nin isimlerini, faziletini ve Hz. Peygamber'in (sas) Medine ile ilgili hadislerini, Medine'nin ilk kuruluşu ve bu raya yerleşen kavimleri, Mescid-i Nebevî ile birlikte Hücre-i Saâdet ve Ravza-i

Mutahhara'nın özelliklerini, hicretten sonra Mescid-i Nebevî'nin inşasına bağlı olarak Medine şehir planındaki değişimleri, Hz. Peygamber'in (sas) namaz kıldığı evleri ve mescitleri, Mescid-i Nebevî dışındaki diğer mescitlerin özelliklerini, Cennetü'l-Baki' ve buraya defnedilen meşhur şahsiyetlerin kabirlerini, Uhud Şehitliği'ni, Medine'nin meşhur kuyularını, hurmalıkları, Medine'deki vadileri, dağları, koruları, meşhur bahçe ve çiftlikleri ve Resûlullah'ın kabrini ziyaret etmenin önemini, âdâbını ve daha nice bilgileri okumaktayız.

Hz. Peygamber (sas) dönemindeki Medine'ye dair izlerin neredeyse tamamının yok olduğu şu günleri hatırladığımızda, *Vefâü'l-Vefâ*'da aktarılan bu bilgilerin kıymeti daha da fazla bir anlam kazanmaktadır. İmam Semhûdî, tabir-i câiz ise eğer âdeti bize o günkü Medine'yi bir kamera kaydına alır gibi anlatmış ve bizlere en ince detaylarına kadar o bilgileri aktarmıştır.

Bugün, başta siyer ve İslâm tarihi alanlarında olmak üzere Medine ile alakalı çalışma yapanların müracaat ettikleri önemli bir kaynak eser olan *Vefâü'l-Vefâ*'yı, Türkçeye kazandırtmanın saadetini yaşıyoruz. Bu eserle birlikte Hz. Peygamber (sas) dönemindeki Medine'yi biraz olsun daha yakından tanıma fırsatı elde edeceğiz.

Bu kıymetli eseri, çok ciddi emekler vererek sıradan bir çeviriden çok daha ileri bir seviyede yüzlerce notlandırmalarla Türkçeye kazandıran Bitlis Eren Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü'nde öğretim üyesi Doç. Dr. İbrahim Barca hocamıza teşekkür ediyorum. Allah sa'yini meşkûr etsin.

Takdir edersiniz ki böyle eserlerin yayın aşamasına kadar birçok gayretin ortaya konması gerekiyor. Siyer Yayınları yayınladığı her eser için titiz bir çalışma yürütüyor. Bu çalışmaların başında olan yayınevi editörümüz Muhammed Ali Alioğlu kardeşim başta olmak üzere tasarımdan kapağına, ilk okumasından son okumasına katkı sağlayan tüm kardeşlerimi tebrik ediyor ve daha güzel çalışmalara muvaffak olmaları için dua ediyorum.

Umut ediyorum ki bu kıymetli eser, Hz. Peygamber'in (sas) ve onun mübarek şehrinin biraz olsun tanınmasına ve sevilmesine katkı sağlayacak, hasretini çektiğimiz o Peygamber sevdasının gönüllerde yeşermesine vesile olacaktır.

Çaba ve gayret bizden, takdir ve tevfik Allah'tandır.

Muhammed Emin Yıldırım

19 Rebûlâhîr 1443/24 Kasım 2021

Eyüpsultan/İstanbul

MÜTERCİMİN ÖN SÖZÜ

Çok erken dönemden itibaren Müslüman âlimler, şehir ve bölgeleri konu Medinen tarih eserleri telif etmeye başlamışlardır. Hasen el-Basrî'nin (öl. 110/728) *Fezâilu Mekke* adlı risalesi ile başlatılabilecek İslâm şehir ve bölge tarih yazımında İbn Zebâle'nin (öl. 199/814) *Ahbârü'l-Medine*'si Medine tarihine dair müstakil ilk telif eser özelliğini taşımaktadır. Medine tarihinin temel konuları ve çerçevesinin belirlendiği bu eserden sonra, Medine'nin tarihine dair birçok klasik eser telif edilmiştir. Bu eserlerin müellifleri, eserlerinde İslâm şehir ve bölge tarihçiliğindeki genel eğilime uyarak Medine'de yaşamış önemli şahıslar; Medine'nin doğal, tarihî ve dinî yapıları; faziletleri veya idare sistemi, idarecileri ve fethi gibi özelliklerinden birisine yoğunlaşmıştır. Bununla beraber Medine tarihçileri; Medine'yi sadece bir şehir olarak değil Hz. Peygamber'in (sas) şehri olarak da ele almışlardır. Bu yüzden de Medine tarihine dair yazılan eserlerde Hz. Peygamber ve Hz. Peygamber'in şeceresi, Mescid-i Nebevî, Hane-i Saâdet, hicret, Bakî Mezarlığı, Hz. Peygamber'in kabri ve kabrini ziyaret etme gibi olgu, mekân ve olaylara özellikle yer verilmiştir.

Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdullâh el-Hasanî es-Semhûdî eş-Şâfiî'nin (öl. 911/1506) Medine'nin doğal, tarihî ve dinî yapılarına yoğunlaşmış *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*'sıyla Medine tarih yazıcılığında yöntem, içerik ve sistem bakımından klasik dönemin deyim yerindeyse zirve noktasına ulaşılmıştır. Çünkü *Vefâ*'dan sonra günümüze kadar Medine tarihine dair telif edilen eserler, birçok yönden es-Semhûdî'nin *Vefâ*'sını örnek almış ve ondan önemli bir kaynak olarak yararlanmıştır.

Medine'de yaşayıp orada yıllarca fetva veren, medreselerde hocalık ve yöneticilik yapan ve zamanla Medine ileri gelenlerinden birisi haline gelen es-Semhûdî, diğer bazı şehir ve bölge tarihçilerinin aksine birçok şehrin değil sadece Medine'nin tarihine dair eserler telif etmiştir. Medine şehri ile ilgili her olaya ve planlamaya bizzat katılan es-Semhûdî, bu şehrin ve ahâlisinin durumunun iyileştirilmesi için gayret göstermiş, şehrin görüntüsünü veya huzurunu bozan olaylara değişik şekillerde ve vesilelerle müdahale etmiştir. Onun bu gibi özellikleri; tamamen Medine şehrine yoğunlaşabilmesini, dolayısıyla da eserinde geçmiş dönemlerdeki ve kendi dönemindeki Medine'ye dair önemli ve yoğun malumatın yer almasını sağlamıştır.

Sekiz bab ve bir mukaddimeden oluşan *Vefâ*'da toplam 89 fasıl bulunmaktadır. Birinci babta, Medine'nin isimleri; ikinci babta onun faziletleri ve tarihsel süreçteki gelişimi ile ilgili konuları; üçüncü babta hicretten önce ve hicret yıllarında Medine sakinleri ve hicret yılları konu edinilmiştir. Dördüncü babta Mescid-i Nebevî, Hz. Peygamber'in (sas) evi, bu ikisinin çevresindeki diğer yerleşim alanları, Medine çarşısı, muhacirlerin yurtları ve Medine'nin suru; beşinci babta Hz. Peygamber'in bayram namazgâhı, Medine'nin diğer mescitleri, el-Bakî Mezarlığı, buraya defnedilen meşhur şahsiyetlerin kabirleri ve Uhud Dağı ile orada şehit olanlar; altıncı babta Medine'nin mübarek kuyuları, Hz. Peygamber'e nispet edilen sadaka arazileri, su kaynakları, ağaçlık ve hurmalıklar ile Mekke-Medine arasındaki mescitler, Hz. Peygamber'in sefer ve gazvelerinde namaz kıldığı mescitler; yedinci babta Medine'deki bazı özel vadi, dağ, tepe, koru alanları açıklandıktan sonra alfabetik sıraya göre Medine ve çevresindeki tüm yerleşim yerleri, yeryüzü şekilleri, kuyular, pınarlar, çeşmeler, göller, köy ve beldeler; dağ ve tepeler aktarılmıştır. Son bab olan sekizinci babta ise Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmenin önemi ve âdâbı anlatılmıştır.

Vefâ'da sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya dikkat eden es-Semhûdî'nin kullandığı dil ve yönteminde önceki tarih ve hadis âlimlerinden etkilenmiş olması gayet doğaldır. Ancak eseri bir bütün olarak incelendiğinde görüleceği üzere, kendisine ait bir üslup oluşturabildiği de söylenebilir. Derlediği veya duyduğu bilgileri eleştiri süzgecinden geçirmeye, onlara kendi gözlem ve tesbitlerini eklemeye, kaynaklarını belirtmeye özen gösteren es-Semhûdî, eserinde kullandığı dil ve yöntemine dair yeri geldikçe açıklamalarda bulunmuştur. Aynı zamanda bir fıkıh âlimi olan es-Semhûdî, bunlarla yetinmeyip –konusu bağlamında- yeri geldikçe fıkıh konularına değinmiş ve fikhî konularda kendisine ait orijinal fikirler ileri sürmekten geri durmamıştır. Eserinde fıkıh, tarih, coğrafya^[1] alanında olduğu gibi hadis alanında da yetkin olduğunu gösteren es-Semhûdî, gerekli gördüğü yerlerde hadisleri rivayet veya naklettikten sonra hadislerde geçen bilinmeyen kelimeleri açıklamış, senet ve senette yer alan ricâl hakkında konuşmuş, hadis âlimlerinin hadis ve hadisin senediyle ilgili görüşlerini zikretmiş ve zaman zaman bu görüşler arasında tercihte bulunmuştur.

es-Semhûdî, Medine tarihine dair -ondan sonra hiçbir yazma nüshasının bulunamadığı bazı eserler dâhil- bilinen klasik kaynakların neredeyse tümünden istifade etmiştir. Bu durum, aynı zamanda es-Semhûdî'nin *Vefâ*'sının bu alanda neden kendisinden sonra günümüze kadar gelen önemli bir kaynak eser olduğunu da açıklamaktadır.

[1] Şehir ve bölge tarihi eserlerinde şehir veya bölgelerin tarihi coğrafyasına dair önemli bilgiler yer almaktadır.

es-Semhûdî, klasik kaynaklardan alıntı yapmakla yetinmemiş onların bazı yanlışlarını bulup düzeltmiş, bazen onların çelişkilerine dikkat çekmiş, aralarında mukayeselerde bulunmuş, aktardıklarını kendi gözlem ve tanıklıklarıyla doğrulamış veya yanlışlamıştır.

Vefâ'nın dünyanın değişik birçok kütüphanesinde bulunan nüshaları, bulundukları yerler, istinsah tarihleri ve numaraları şöyledir: İstanbul Beyazıt Kütüphanesi, h. 1006 yılı, nr. 19067; Kara Mustafa Kütüphanesi, h. 1006, nr. 400; İngiltere Müzesi, h. 1016 yılı, nr. 9971/Add; Fas Karâviyyîn Kütüphanesi, nr. 542; Rağıp Paşa Kütüphanesi, nr. 838; Riyad Melik Fehd Kütüphanesi nr. 91; Medine I. Mahmûd Kütüphanesi, nr. 2571; Medine II. Mahmûd Kütüphanesi, nr. 2570. 2001 yılında *Vefâ*'nın edisyon kritiğini yapan Kâsım es-Sâmerrâî, onun Rampur, Campridge, Bankipur, Rabat ve Taşkent kütüphanelerinde bulunan, ancak kendisinin bile henüz ulaşamadığı bazı yazma nüshalarının olduğunu kaydetmiştir.^[2]

Vefâ, ilki 1326/1908 yılında iki cüz olarak Kahire'de, ikincisi 1346 yılında, üçüncüsü 1373/1954 yılında Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd tarafından edisyon kritiği yapılarak 4 cilt halinde yine Kahire'de basılmıştır. Kahire baskıları yanında *Vefâ*'nın, Beyrut'ta 1393/2006 yılında Hâlid Abdülğanî Mahfûz tarafından edisyon kritiği yapılmış 2 cilt ve 4 cüzlük bir baskısı da yapılmıştır. Eserin en son baskısı ise Kâsım es-Sâmerrâî tarafından edisyon kritiği yapılmış ve 5 cilt halinde 2001 yılında ilim hayatına kazandırılmıştır.^[3] Elinizdeki Türkçe tercümede, *Vefâ*'nın tercüme esnasında esas alınan baskısı Kâsım es-Sâmerrâî-Cidde neşridir. Ancak tercüme esnasında yeri geldikçe ve ihtiyaç hissettikçe diğer baskılarla mukayese yoluna da gidilmiştir. Ayrıca bazı yerlerde Kâsım es-Sâmerrâî'nin neşrine yönelik eleştirilerden istifade edilmiştir.

Döneminin önemli bir tasavvuf erbabı ve şairi olan Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, Sultan Abdülmecid'in isteği üzerine *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecdiyye bi-tîbi ahhâri beledi Hayri'l-beriyye* adında 3 ciltlik bir Medine tarihi eseri kaleme almıştır. İlk iki cildi, *Vefâ*'nın tercümesi olan *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecdiyye bi-tîbi ahhâri beledi Hayri'l-beriyye'nin* son cildi için Aşkî Mustafa Efendi, eserinin giriş kısmında şöyle demiştir: "Ve cild-i sâlis fakat

[2] Karabulut, Alî Rıza Karabulut, Ahmet Turan Karabulut, *Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslâm Kültür Tarihi ile İlgili Eserler Ansiklopedisi*, Kayseri, Akabe Yayınları, trz., 2084; es-Semhûdî, thk. Kâsım es-Sâmerrâî, Cidde, Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 2001, 1: 13 (mukaddimeden naklen).

[3] Karabulut, 2084; son üç baskı için bkz. es-Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1955; es-Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*, thk. Kâsım es-Sâmerrâî, Cidde, Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 2011; es-Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ*, thk. Hâlid Abdülğanî Mahfûz, 2 cilt, Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.

silsile-i aliyye-yi devlet-i Âl-i Osman ebed makrun hâkânîleri nesr ve nazm yekâ yek îrâd ve her birerlerine bir mikdâr celb-i duaya ve rahmet ile yâda bâdî olmak için derc..."^[4] İlk iki cildini tercümeyle ayıran Aşkî Mustafa Efendi, üçüncü cildinde Medine'de kaldığı süre içinde elde ettiği müşahadelerini, Medine'ye dair olayları tarih manzumelerle ve mensur şekilde aktarmıştır.^[5] Aşkî Mustafa Efendi, Farsça, Arapça ve Osmanlıca 100'ü aşkın eser arasından tercüme için bu eseri uygun gördüğünü belirtmiştir.^[6] 1 giriş, 9 bab, 122 fasıl ile 1 hatimeden ibaret olduğunu belirttiği eserini yazmaya 12 Rebûlevvel 1258 (23 Nisan 1842) tarihinde başlamış, Cemâziyelevvel 1263/Nisan 1847 yılında eserini hitame erdirmiştir. Aşkî Mustafa Efendi, tercümesi bağlamında hadis senetleri gibi bazı hususları hazf ettiğini, sahîh görüşleri alıp ihtilaflı olan görüşleri terk ettiğini, muteber eserlerden konuyla ilgili alıntılar yaptığını,^[7] tercümeyle bazı güzel şiir ve naatlar ilave ettiğini ve anlaşılması zor olan ibare ve sözcüklerden kaçındığını zikretmiştir.^[8] Aşkî Mustafa Efendi'nin Osmanlı tercümesi, bugünkü bilinen tercümelerden farklıdır. Öyle ki; onun tercüme etmediği sayfalar olduğu gibi, bir sayfa içinde tercüme etmeden geçtiği paragraflar ve cümleler de bir hayli fazladır.^[9] Bu gibi sebeplerden biz onun Osmanlı Türkçesi olarak kaleme aldığı eseri sadeleştirme yoluna gitmedik ve doğrusu onun eserinden pek istifade de edemedik. Bunun yerine kalkıp eseri Arapça orijinalinden tekrar Türkçe'ye tercüme etmeyi yeğledik. Nitekim biz, tercüme faaliyetini her seviye ve türü ile gerçekleştirilmesi gereken bir bağlanma olarak görmekteyiz. Bu bağlanma teorisinin uygulanması ile asıl eserin, hedef eserin konuşulduğu dilin dünyasına olduğu gibi aktarılacağına inanmaktayız.

Vefâ ile beni tanıştıran Hocam Prof. Dr. Kasım Şulul Beyefendi'ydi. Onunla ve diğer hocalarım Prof. Adnan Demircan ve Prof. Dr. Murat Akgündüz

- [4] Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecîdiyye bi-tîbi ahhâri beledi Hayri'l-beriyye*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nr. 1488-1490, vr. 11a -11 b. Biz doktora çalışmamızda ve ondan üretilen *es-Semhûdi ve Medine Tarihi* adlı eserimizde Aşkî Mustafa Efendi'nin eserinin ismini yazarken sehven *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecîdiyye bi-tîbi ahhâri beledi Hayri'l-beriyye* yazacağımıza *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecîdiyye bi-tayyibi ahhâri beledi Hayri'l-beriyye* yazmıştık.
- [5] Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, vr. 10 b -11 a; Mehmet Şamil Baş, "Aşkî Mustafa Efendi'nin Hayatı Eserleri ve Sâkînâme Mesnevîsi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, 2012, 251; İsmail E. Erünsal, *Osmanlı kültür Tarihinin Bilinmeyenleri*, İstanbul, Timaş Yayıncılık, 2014, 171, 172, 175, 176.
- [6] Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecîdiyye bi-ahhâri bi-tîbi beledi Hayri'l-beriyye*, vr. 11 a.
- [7] Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, Medine'nin isimlerinden sonra Hz. Peygamber'in -sayısı 500'ü bulan- isimlerini zikretmiştir. Bkz. Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecîdiyye bi-ahhâri bi-tîbi beledi Hayri'l-beriyye*, vr. 27 a - 29 b.
- [8] Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecîdiyye bi-ahhâri bi-tîbi beledi Hayri'l-beriyye*, vr. 11b.
- [9] Aşkî Mustafa Efendi el-Kilisî, *Ta'tîru ercâi'd-devleti'l-mecîdiyye bi-ahhâri bi-tîbi beledi Hayri'l-beriyye*, vr. 40 b, 50 a, 50 b, 61 a.

Beylerle istişare sonucu bu eser üzerine doktora yapmaya karar verdim. Hocalarımın destekleriyle de doktoramı tamamladım. Siyer Yayınları Genel Müdürü Sayın Ömür Yıldırım Bey -bu eser üzerine doktora yaptığımı duymuş olsa gerek- bir gün beni arayarak, eseri Türkçe diline tercüme etmemi teklif etti. Ben de bunu büyük bir zevkle ve heyecanla kabul ettim. Neticede elinizde bulunan bu tercüme çalışması ortaya çıkmıştır. Bu tercüme çalışması, aslında doktora çalışması ile beraber yaklaşık 10 yıllık bir emeğin hasılasıdır.

İslâm klasik kaynak eserlerini tercüme etmek kolay bir iş olmayıp hem klasik hem de modern manada disiplinler arası çalışmayı gerektirmektedir. Bununla beraber tercüme ve tercüme ilimlerine dair hem amelî hem de nazarî bir yetkinlik gerektirmektedir. Nitekim biz de geçmişte bu hususla ilgili olarak “Çeviri Eleştiriciliğine Uygulamalı Bir Örnek Olarak eş-Şâmî’nin ‘Sü-bülü’l-hüdâ ve’r-reşâd fî sîreti hayri’l-‘ibâd’ Adlı Eserinin Türkçe Çevirisinin Eleştirisi” adlı bir makale yazmıştık. Bu makalede biz, tercümenin bir bağlanma olduğunu ileri sürmüştük. Doğru bir tercüme yapabilmek ve bağlanan esere ihanet etmemek için ahlakî, sanatsal ve ilmî bağlanmanın olabilecek en ideal seviyede gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştuk. Bu çeşit bir bağlanmada ne okuyucu kendi kültürel ve zihin dünyasından zorla koparılıp hedef metnin dünyasına götürülür ne de hedef metin kendi dünyasından koparılıp okuyucunun dünyasına zorla getirilir. Asıl amaç okuyucunun kendi dünyasında, hedef metnin de kendi dünyasında kalarak bağlanmalarını sağlamaktır. Biz de bu tercümemizde bunu gerçekleştirmeye çalıştık. Az sonra zikredilecek planımız, eserin başında eserin sahibi ve eserine dair verdiğimiz malumatlar, dipnotlarımız, eserin basımından önce örnek okuyuculara çalışmamızı okutmamız ve onlardan gelen dönütlere göre yaptığımız düzeltme ve düzenlemeler bu meyanda gerçekleştirdiğimiz bazı örneklerdir.

Hedef/bağlanan tercüme eseri yazarken bazı zorluklar yaşadık. Bunlardan birisi; eseri tahkîk edenlerin ellerindeki yazmalara -ki yazmalarda aynı kelimenin farklı yerde farklı yazıldığı sıklıkla görülebilir- bakarak bazı kelimeleri birbirlerinden farklı okumaları ve muhakkik Kâsım es-Sâmerrâî’nin bazen aynı kelimeyi değişik yerlerde birbirinden farklı okumuş olmasıdır. Eseri tahkîk edenler, eğer yeterli ve gerektiği derecede geri gidişler ve sağlamalar yapabilselerdi ve özellikle isimler bağlamında metnin tutarlılığını gerçekleştirebilselerdi, işimizi daha kolaylaştırabilirdi. Eserin müellifi es-Semhûdî’nin birçok yerde geliş gidiş yapmış olması; yani önceden ve sonradan kendi yazdıklarına ve naklettiklerine atıfta bulunması bize oldukça yardımcı olmuştur. Aslında içinde bir çok yer, şahıs ve kabile ismi yer alan ve ansiklopedik bir özellik taşıyan bu eserde, eserin müellifi için de benzer bir zorluk söz konusuydu. Nitekim Arapça yazılan eserlerde harekeler

kullanılmazdı ve bunun yerine genellikle kelimenin doğru okunması için açıklamalar yapıldı. Bu açıklamaların yapılmadığı isimler bağlamında bu zorluk daha da artıyordu. Bizi zorlayan diğer önemli bir zorluk ise eserin müellifi es-Semhûdî'nin alıntı yapma yöntemi idi. O her ne kadar, genel olarak çeşitli yöntemlerle alıntılarını belirgin kılmaya çalışmış olsa da bazen kendisi bile buna uymamıştır. Bazen alıntı sırasında müdahalelerde bulunmuş; alıntılarını kısa kesmiş veya özetlemiştir. Bu da hangi sözün ona, hangi sözün alıntı yaptığı kaynağa ait olduğunu; alıntının nerede başladığı ve nerede sona erdiğini anlamayı bazı yerlerde güçleştirmiştir. Bir de neşrini esas aldığımız muhakkik Kâsım es-Sâmerrâî'nin dipnotlarda hemen hemen ulaşabildiği tüm kaynaklara atıfta bulunduğu halde alıntının nerede başladığını veya bitiğine işaret eden tırnak işaretini metinde hiç kullanmamış olması da aynı güçlüğü devam etmesine neden olmuştur. Bu durumlarda müellifin kaynak gösterdiği eserlere bakılmaya çalışılmış ve bu güçlük aşmaya çalışılmıştır. Fakat müellifin kaynaklarından bazıları, bugün için kayıp olduğu ve onun istifade ettiği bazı kaynakların yazmaları ile eldeki mahtut ve yazmalar arasında farklar bulunduğu tesbit edilmiştir. Nitekim eserin kaynaklarını bulma ve onları belirtme konusunda oldukça çaba sarf etmiş ve bize yardımcı olmuş muhakkik Kâsım es-Sâmerrâî de bazı yerlerde metinde geçen bazı sözleri, ilgili kaynakta göremediğini; birkaç kaynak için de elde mevcut olmadığını belirtmiştir. Örneğin bugün İbn Zebâle'nin *Ahbârü'l-Medîne* eserine ait matbu nüshalar, aslında bizzat onun eseri olmayıp değişik kitaplarda –özellikle *Vefâ'da*- Medine'ye dair ondan yapılan rivayetlerin toplanması sonucu meydana getirilmiş derlemelerdir.^[10] es-Semhûdî'nin bir çok yerde istifade ettiği ve kaynak gösterdiği el-Vâkıdî'nin *Kitâbü'l-Harre*, Yahyâ b. el-Hasan el-Alevî'nin *Ahbârü'l-Medîne*, Kutbüddîn el-Kastallânî'nin *Urvetü't-tevsîk fi'n-nâri ve'l-harîk*, Razîn el-Abderî'nin *Ahbâru Dâri'l-hicre*, ez-Zübeyr b. Bekkâr'ın *el-Akîk ve Ahbâruha* ve *Ahbârü'l-Medîne* adlı eserleri de bu türden; yani asıl nüshaları elimizde bulunmayan eserlerdendir.^[11]

Biz; bu ve benzeri zorlukları aşmak, her düzeydeki ilgili ve meraklı okuyucuların eserle buluşmasını sağlamak, kaynak esere bilerek ve açıkça ihanet etmiş olmamak ve mezkûr makalemizdeki bağlanma teorisini uygulamalı göstermek gibi saiklerle, çalışmamızda bir plan belirledik ve o plana uymaya çalıştık. Evvela şunu belirtmeliyiz ki; çalışmamızda bağlanmanın daha ahlakî, sanatsal ve ilmî olması için bir çok ilim erbabından, yazma ve matbu kitap, makale ve ilmî çalışmalardan; bir çok farklı internet sitesinden dolayı

[10] Ebü'l-Hasen Muhammed b. el-Hasan b. Zebâle el-Mahzûmî el-Medenî, *Ahbârü'l-Medîne*, Salâh Abdülazîz ez-Zeyn es-Selâme, Medine, Merkezü'l-Bühûs ve'd-Dirâsâtî'l-Medîneti'l-Münevvere, 2003, 7 (mukaddimeden naklen).

[11] İbrahim Barca, *es-Semhûdî ve Medine Tarihi*, İstanbul, Siyer Yayınları, 2016, 131.

veya direkt olarak istifade ettik. Yine çalışmada, kaynak eserde geçen hadislerin metin ve senetlerinin çeşidini veya derecesini, râvilerin durumunu bildiren müttehem, tevsik, lâ be'se bihi, sika, sadûk, leyyin, leyyinü'l-hadis, vehim, tarik, ta'lik, an'ane, munkatı', şahit, mutâbi', mu'allel, mu'dal, muallak, muttasıl, metrûk, mevzû, münker, mürsel, mevkûf, merfû, sahîh, vâhî, ceyyid, kâim, kavî, zayıf, garîb ve hasen gibi terimler tercüme edilmeden ve okundukları gibi yazılmıştır. Ancak gerektiği yerde dipnotlarda bu kavramların kısa açıklamaları verilmiştir. Metnin doğru anlaşılmasını sağladığı düşünülen bazı eklemeler metne köşeli parantez içerisinde eklenmiştir. Hedef eserde/bağlanan eserde geçen bazı Arapça kavram ve ibarelerin ilk kullanıldıkları yerlerde açıklamalarına dipnotta yer verilmiştir. Alıntılar ve vurgulanan veya diğer sözcüklerle karışma ihtimali olan kelime ve ibareler tırnak işareti içinde verilmiştir. Kaynak/bağlanan eserde yer alan bazı kapalı ifadelerin açıklamaları; bazı terim ve kelimelerin manaları; gerekli bazı hatırlatmalar, uyarılar ve yönlendirmeler; âyet-i kerîmelerin bulundukları sûreler ve âyet numaraları; hadislerin tahrîci; direkt kaynak olan eserlerin müelliflerine ait bilgiler ile hatalı olduğu düşünülen bazı yerler tashih edilerek dipnotlarda vermeye çalışılmıştır. Ayrıca asıl/bağlanan eseri tahkîk eden Kâsım es-Sâ-merrâî ait hususlar, dipnotta "thk." kısaltmasıyla belirtilmiştir. Sonunda bu kısaltmanın bulunmadığı dipnotlar bendenize aittir.

Tercümede yerine göre kelime yerine göre de mana tercümesi yapılmış olup asıl/bağlanan metnin baskı, okuma ve istinsâh hataları elden geldikçe tespit edilmeye ve düzeltilmeye çalışılmıştır. Şiirlerde, Arapça asıldaki kafiye uygulamasına uyumlu olsun diye çoğu zaman Türkçe kafiye uyumu gözetilmeye çalışılmıştır. Arasöz ve aracümleler iki kısa çizgi veya başta-sonda virgül kullanılarak belirtilmeye çalışılmıştır. Tercümede hedef/bağlanan metnin kaynak /bağlanan metinle paragraf bazında uyumuna –mümkün olduğu kadar- riayet edilmeye çalışılmıştır. Fakat bazen konunun bütünlüğü bozulmasın diye asıl metindeki bazı paragraflar birleştirilmiş ve bazen de farklı konuları içerdiği düşünülen tek bir paragraf küçük paragraflara ayrılmıştır. İsteyenlerin mukayese yapabilmeleri için çeviri metne bold/kalın köşeli parantez ile "[...]" Arapça neşrin sayfa numaraları eklenmiştir. Tercümeye esas aldığımız 5 ciltlik Arapça neşri, 3 mücelled haline getirip yayımladık. Dizin kısmındaki cilt ve sayfa sayıları 3 mücelled olan Türkçe neşrin mücelled ve sayfalarını ifade etmektedir. Tercümede geçen âyetler, şiirler, eser ve eser adı olarak kullanılan şahıs adları italik yazılmıştır. Ayrıca Arapça kelimelerin yazılışı ve imlası için Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Türkçe kelimelerin yazılışı ve imlası için Türk Dil Kurumu esas alınmıştır. Arapça kelimelerin değişik manaları için de bir çok sözlüğü barındıran <https://www.almaany.com/> sitesine müracaat edilmiştir.

Peygamberler ile Hz. Muhammed (sas), onun halifeleri ve Ehl-i beyt'inden olan zatların başına "Hz." kısaltması –ancak halifeler ve Ehl-i beyt'e mensup kişilerin isimlerinin geçtiği hadis metinlerinin orijinal halini korumaya çalıştığımızı da belirtelim- tarafımızdan eklenmiştir. Müellif tarafından veya eseri istinsah edenler tarafından bazı zatların isimlerinden sonra yazılmış olduğu düşünülen ve gereğine binâen bazı yerlerde bizim tarafımızdan eklenen "radiyallâhu anhu" ibaresi "ra", "radiyallâhu anhâ" ibaresi "r. anhâ", "radiyallâhu anhumâ" ibaresi "r. anhumâ", "radiyallâhu anhum" ibaresi "r. anhum", "sallallâhu aleyhi ve selem" ibaresi "sas", "aleyhi's-selâm" ibaresi "as" ve "rahimehullâh" ibaresi "rh" kısaltmalarıyla gösterilmiştir.

Asıl/bağlanılan metnin alıntı yaptığı kaynakların, çeviri aşamasında hazır bulundurulmasına ve kendilerine müracaat edilmeye -mümkün olduğu kadar- dikkat edildiği gibi normal sözlüklerin yanında asıl eserdeki mevcut ilimlere ait terimleri içeren sözlüklere bakılmaya da gayret edilmiştir. Ayrıca eserden istifadeyi daha da attıracağını düşündüğümüz tüm ciltleri kapsayan karma bir dizin kısmı da eserin 5. cildinin sonuna yerleştirilmiştir.

es-Semhûdî ve Medine Tarihi adlı çalışmamızın ön sözünde o çalışmanın ileride gerçekleştireceğimiz *Vefâ*'nın tercümesi için bir kılavuz mesabesinde olduğunu zikretmiştik. Bu sözümüzü yerine getirmeyi nasip eden ve bu tercümeyi yapmayı bize kolaylaştıran Allah'a hamd ederiz. Neticede bu tercüme bağlamında biz nâcizâne elimizden geleni yapmaya çalıştık. Ancak her beşer gibi bizler de nısyân ve noksanlıklarla mâluluz. Bu yüzden de yapılacak değerli ilmî eleştirilere muhtacız ve açığız. Böylece gelecek baskılarda hata ve eksikliklerimizi tamamlayabiliriz.

Tercüme süresince ilmî desteklerini ve teşviklerini benden esirgemeyen Prof. Dr. Adnan Demircan, Prof. Dr. Kasım Şulul, Prof. Dr. Abdullah Ünalın, Dr. Öğr. Üyesi Musa Turşak, Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Bilin, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Altın, Öğr. Gör. Celal Öral, Öğr. Gör. Yaser Assıl, Arş. Gör. Süleyman Özgüç, Arş. Gör. Cevad Doğmaç, Arş. Gör. Muhammed Uğurlu, Mikail Güzelkaya, Cihad Bakırhan, Ahmet Akkurt, Nesim Aykan, Yusuf Uçar ve Siyer Yayınları Genel Müdürü Ömür Yıldırım'a, editörü Muhammed Ali Alioğlu'na ve son okumaları yapan genç arkadaşlarımıza da teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca anlayış ve sabırlarından dolayı tüm değerli aile bireylerime teşekkür ederim.

İbrahim Barca
Bitlis 2021